

Vedlegg 5 Utdrag fra Innstilling II fra Utredningsutvalget for inntektsoppgjørene 1966

Utredningsutvalget ble ledet av Odd Aukrust, og øvrige medlemmer var Fritz Holte og Gerhard Stoltz. Utredningen ble avgitt 20. oktober 1966.

ingen forklaring av de bakenforliggende årsaker til lønns- og prisstigninger. En møter straks følgende spørsmål: Når oppstår det etterspørselspress? Hva gjør at de lønnssetser og priser som kan være gjenstand for autonome oppreguleringer i noen perioder øker meget, i andre perioder øker mindre og i atter andre perioder holder seg stabile? Betragtningene ovenfor gir visse holdepunkter for et svar på disse spørsmålene, men trenger ikke særlig dypt ned i problemene. Vi skal i resten av dette kapitlet legge fram noen synspunkter vi mener må utgjøre en viktig del av et mer dytgående svar på de nevnte spørsmålene.

3. Noen sammenhenger som gjelder pr. definisjon.

For enhver næringsgruppe gjelder pr. definisjon følgende:

- (1) Eierinntekt = Bruttoinntekt — Lønnskostnader — Andre kostnader — Netto indirekte skatter

Videre har vi, også pr. definisjon, denne ligningen:

- (2) Bruttoinntekt = Produktprisnivå · Produktivitet · Antall sysselsatte

I ligning (2) betegner «produktprisnivå» en indeks for prisene på produkter fra næringsgruppen, mens «produktivitet» er en størrelse som er framkommet ved å dividere en indeks for produksjonens størrelse med antall sysselsatte. Som sysselsatte regnes alle personer som har sitt yrke i næringen, altså både lønnstakere og eiere.

En tredje sammenheng av interesse for våre drøftinger, er denne:

- (3) Lønnskostnadene = Lønnsnivå · Antall lønnstakere.

Ligning (3) gjelder pr. definisjon, fordi størrelsen «lønnsnivå» her skal være definert som det tallet en finner, når vi dividerer lønnskostnadene med antall lønnstakere.

Erstattes i ligning (1) størrelsene bruttoinntekt og lønnskostnader med de uttrykkene for disse størrelsene som gis ved likningene (2) og (3), får en følgende:

- (4) Eierinntekt = Produktprisnivå · Produktivitet · Antall sysselsatte
— Lønnsnivå · Antall lønnstakere

— (Andre kostnader + Netto indirekte skatter)

Ligning (4) gir uttrykk for at det er en sammenheng mellom eierinntekten og de sju størrelsene som står på høyre side av likhetstegnet i ligningen. I det følgende skal vi særlig være opptatt av at det er en sammenheng mellom eierinntekt og produktpris, produktivitet og lønnsnivå. At eierinntekten også kan endres som følge av endringer i antall sysselsatte, endringer i antall lønnstakere, endringer i andre kostnader og endringer i netto indirekte skatter, skal vi stort sett la ligge.

4. Normalnivåene for eierinntektene og for forholdet mellom lønnsnivåene.

Størrelsen av eierinntekter i K-næringene er noe som interesserer flere enn eierne av bedriftene i næringsgruppen. Lønnstakerne i K-næringene vil ha vanskelig for å akseptere særlig høy eierinntekt i «sine» næringer, fordi høy eierinntekt vil bli tatt som et tegn på at det fins unyttede muligheter for lønnsøkinger. En slik reaksjon fra lønnstakerne vil kanskje ikke bli særlig sterk om eierinntekten en kortere periode er høy, men vil øke i styrke jo lenger en slik situasjon varer ved. Myndighetene kan ut fra målsettinger for inntektsfordelingen ønske å unngå at eierinntekten blir ekstremt høy. — Men verken myndighetene eller lønnstakerne i K-næringene er interessert i at eierinntekten i disse næringene over en noe lengre periode blir ekstremt lav (kanskje negativ), fordi det i en slik situasjon lett vil oppstå sysselsettingsproblemer. Målsettinger for inntektsfordelingen og/eller for betalingsbalansen overfor utlandet kan også bidra til at myndighetene ønsker å unngå særlig lav eierinntekt.¹⁾

Det framgår av det som er sagt ovenfor, at det er visse ting de fleste kan være enige om når det gjelder størrelsen av eierinntekten i K-næringene. Det vil uten tvil likevel være delte meninger om hvor høy denne inntekten bør være. Vi skal imidlertid tenke oss at det er mulig å definere en størrelse som vi skal kalle «normalnivået for eierinntekten i K-næringene». Vi skal tenke oss denne størrelsen som et kompromiss mellom ulike opp-

¹⁾ Vi regner altså med at det er en sammenheng mellom størrelsen av eierinntekten i K-næringene og de lønnskrav som blir fremmet. Men denne sammenheng er neppe særlig utpreget ved kortvarige fluktasjoner i eierinntekten. En kan derfor ikke vente å finne noen sterk korrelasjon mellom eierinntekten i det enkelte år og lønnskravene ved neste tariffoppgjør.

fatninger av hva eierinntekten i K-næringene bør være, når konjunktorene er «normale».¹⁾²⁾

Med lønnsandelen menes forholdet mellom lønnskostnadene og (lønnskostnadene + eierinntekten). I perioden 1949 til 1964 har lønnsandelen i S-næringene hatt et svakt stigende trend, og avvikene fra denne trenden har vært små i år med «normale» konjunkturer.³⁾ Det forhold at den faktiske verdien på lønnsandelen i S-næringene stort sett ligger nær trendverdien skal vi gå ut fra innebærer at trendverdien gir en inntektsfordeling som er sterkt forankret i den økonomiske strukturen under det system av institusjoner vi har. Vi skal i det følgende gjøre bruk av en størrelse vi skal kalle «normalnivået for eierinntekten i S-næringene». På bakgrunn av det som er pekt på ovenfor, skal vi definere denne størrelsen ved å si at eierinntekten i S-næringene er lik normalnivået, når lønnsandelen i næringsgruppen er lik sin trendverdi.⁴⁾

Stiger lønnsnivået i en næringsgruppe, vil dette ofte utløse krefter som drar i retning av en stigning i lønnsnivået i andre næringer. Hvor sterke disse kreftene vil være, avhenger av flere forhold. Det er grunn til å tro at de under ellers like vilkår er sterkest under full sysselsetting. Bl. a kan følgende forhold gjøre seg gjeldende: Hvis lønnsnivået i en næringsgruppe ligger betydelig under lønnsnivået i andre næringer, vil arbeidsgiverne i lavtlønnsnæringene kunne få vansker med å skaffe seg arbeidskraft. Disse arbeidsgiverne

1) Idéen om et normalnivå for eierinntekten i K-næringene kan innføres med et annet utgangspunkt enn det vi har nyttet. Normalnivået kan f. eks. defineres som noe som pr. definisjon er bestemt av partenes markedsadferd. Også med et slikt utgangspunkt vil analysen i det følgende kunne gjelde. Analysen vil gjelde hvis det eksisterer tilstrekkelig sterke mekanismer som motvirker avvik fra det definerte normalnivået.

2) Vi har vært inne på den tanken at vi kanskje vil gi en bedre beskrivelse av forholdene om vi erstattet idéen om et bestemt normalnivå for eierinntekten med en forutsetning om at det eksisterer et — noe elastisk avgrenset — område for akseptable eierinntekter. Våre konklusjoner vil imidlertid i hovedsaken bli de samme, hvarten vi velger det ene eller det andre av disse to alternativer. Det byr på analytiske og framstillingsmessige fordeler å velge det alternativet hvor vi nytter idéen om et normalnivå, og vi har derfor valgt dette alternativet.

3) Jfr. kolonne 2 i tabell 7 i tabellvedlegget i vår innstilling av 22. januar. Kolonnen gir tall for lønnsandelen i S-næringer utenom jordbruket.

4) Vi skal ikke ta opp til nærmere drøfting hva som kan være årsaken til at det eksisterer en nokså presis sammenheng mellom eierinntekt og lønnsinntekt i S-næringene. Vi tar dermed heller ikke opp spørsmålet om hvorvidt det er rimelig å oppfatte normalnivået for eierinntekten i S-næringene (slik det er definert ovenfor) som et kompromiss mellom ulike oppfatninger av hvor stor denne eierinntekten bør være.

vil derfor være interessert i at lønnsforskjellene ikke blir for store. — Forskjeller mellom lønnsnivåene vil også begrenses bl. a. som følge av at lønnskrav fra sysselsatte i lavtlønnsnæringer gjerne vil bli høyere og komme med større tyngde, jo lavere lønnsnivået i disse næringene er i forhold til lønnsnivået i andre næringer.

På bakgrunn av det som er sagt ovenfor, skal vi tenke oss at det er mulig å definere en størrelse vi skal kalle «normalnivået for forholdet mellom lønnsnivået i S-næringene og lønnsnivået i K-næringene».⁵⁾ Vi skal regne med at om det faktiske forholdet mellom lønnsnivåene avviker fra normalnivået, vil det utløses krefter som drar i retning av en reduksjon av avviket.

Både normalnivåene for eierinntektene i K-næringene og S-næringene og normalnivået for forholdet mellom de to lønnsnivåene, er størrelser som i alminnelighet endrer seg etter hvert som tiden går.

Det bør kanskje understrekes at vi med bruken av ordet normalnivå ikke sier noe om hva som er ønskelige eller «riktige» nivåer for eierinntektene og for forholdet mellom lønnsnivåene.

5. Hovedkursen for lønns- og prisutviklingen.

Det er et sentralt punkt i det bildet vi har dannet oss av de økonomiske mekanismene i Norge at en kan forestille seg noe en kan kalle for «hovedkursen for lønns- og prisutviklingen». Noe upresist kan denne «kursen» defineres på følgende måte: Hovedkursen er trendene i den innenlandske lønns- og prisutviklingen som gir normale eierinntekter og normalt forhold mellom lønnsnivået i S-næringene og lønnsnivået i K-næringene.⁶⁾

5) Et annet alternativ ville være å regne med at det eksisterer et større eller mindre sett av akseptable nivåer for forholdet mellom de to lønnsnivåene. Våre motiver for å bruke idéen om et normalnivå (i stedet for idéen om et sett av akseptable nivåer) er de samme som de som gjorde at vi valgte å bruke idéen om et normalnivå for eierinntekten i K-næringene. Se fotnote 2.

6) Denne definisjonen av hovedkursen er upresis i flere henseender. Vil en gi en presis definisjon, må en ta standpunkt til en rekke spørsmål. Ett mulig alternativ til en mer presis definisjon innebærer at en først definerer noe en kan kalle «den inntektsfordelings-korrigerede lønns- og prisutvikling». Dette alternativet er følgende: En tar utgangspunkt i de faktiske verdiene, for hvert av en rekke år, på de størrelsene som oppfattes som eksogene. (Viktige eksogene størrelser er prisen på K-produkter og produktiviteten i hver av de to næringsgruppene.) Den inntektsfordelings-korrigerede lønns- og prisutvikling er den utvikling som — under den gitte utvikling for

Det vil i praksis neppe være mulig å oppnå alminnelig enighet om nøyaktig hvilken lønns- og prisutvikling som representerer hovedkursen. Dette skyldes bl. a. at det neppe vil være mulig å oppnå enighet om hvilket nivå for eierinntekten i K-næringene som representerer normalnivået for denne inntekten på et gitt tidspunkt. Derimot er det grunn til å tro at det i visse situasjoner (særlig situasjoner karakterisert ved ekstremt lav eierinntekt i K-næringene) vil være mulig å oppnå nokså omfattende enighet om at lønns- og prisnivåene ligger høyere enn hovedkursen. Det er også grunn til å tro at det på tilsvarende måte vil være visse andre situasjoner (særlig situasjoner karakterisert ved ekstremt høy eierinntekt i K-næringene), hvor det vil være mulig å oppnå nokså omfattende enighet om at lønns- og prisnivåene ligger lavere enn hovedkursen. Det vil antakelig også ofte være mulig ved å se på utviklingen bl. a. i eierinntektene å slå fast at lønns- og prisnivåene i en bestemt periode har steget sterkere enn hovedkursen og i en annen bestemt periode har steget svakere enn hovedkursen.

6. Hvordan påvirkes hovedkursen av produktivitetsutviklingen og av prisutviklingen for K-produkter.¹⁾

Hovedkursen for lønns- og prisutviklingen påvirkes blant annet av (i) produktivitetsutviklingen, (ii) prisutviklingen for K-produkter, (iii) hva som til enhver tid er normalnivåene for eierinntektene, og (iv) hva som til enhver tid er normalnivået for forholdet mellom lønnsnivået i K-næringene og lønnsnivået i S-næringene. Vi skal i det følgende gjøre rede for noen ligninger som knytter en forbindelse mellom hovedkursen og de to førstnevnte av disse forholdene. For å kunne utlede disse ligningene må vi gjøre visse forutsetninger.

Vi når fram til ligninger som både er særlig enkle og særlig enkle å utlede hvis vi —

¹⁾ Avsnitt 6 kan overspringes uten at dette skaper vanskeligheter for lesningen av de senere avsnitt.

Note 6 (forts.).

de eksogene størrelser — ville ha implisert at både (a) eierinntekten i hver enkelt av de to næringsgrupper og (b) forholdet mellom lønnsnivåene, til enhver tid hadde vært lik sine normalnivåer. Den inntektsfordelings-korrigerte lønns- og prisutvikling beskrives ved tre tidsrekker, én for lønnsnivået i K-næringene, én for lønnsnivået i S-næringene og én for prisen på S-produkter. For hver av disse tre tidsrekkene beregnes en trend. Disse tre trendene representerer hovedkursen for lønns- og prisutviklingen.

som et tankeeksperiment — gjør følgende forutsetninger:²⁾

(a) Hvis eierinntekten i K-næringene hele tiden skal være lik sitt normalnivå, må lønnsinntekten i K-næringene hele tiden utgjøre én og samme andel av bruttoinntekten (bruttoproduksjonsverdien) i K-næringene.

(b) Hvis eierinntekten i S-næringene hele tiden skal være lik sitt normalnivå, må lønnsinntekten i S-næringene hele tiden utgjøre én og samme andel av bruttoinntekten (bruttoproduksjonsverdien) i S-næringene.

(c) For at forholdet mellom lønnsnivået i S-næringene og lønnsnivået i K-næringene hele tiden skal være lik sitt normalnivå, må lønnsnivåene i de to næringsgruppene hele tiden vokse like fort.

(d) I hver enkelt av de to næringsgruppene beveger antall lønnsstakere seg proporsjonalt med antall sysselsatte.

Videre skal vi tenke oss at en har valgt å måle produktivitet, priser og lønnsnivåer ved indekser som alle er satt lik 1 i én og samme basisperiode. Det kan vises at hvis en bruker slike indekser og hvis forutsetningene (a), (b), (c) og (d) er tilfredsstillende, vil følgende ligninger gjelde, når lønns- og prisutviklingen følger hovedkursen³⁾ ⁴⁾:

- (5) Lønnsnivået i K-næringene
= Produktiviteten i K-næringene · Prisnivået for K-produkter.
- (6) Lønnsnivået i S-næringene
= Produktiviteten i K-næringene · Prisnivået for K-produkter.
- (7) Prisnivået for S-produkter
= $\frac{\text{Produktiviteten i K-næringene}}{\text{Produktiviteten i S-næringene}}$ · Prisnivået for K-produkter.

I noen situasjoner kan kanskje forutsetningene (a)—(d) gi et rimelig bilde av forholdene. Vi tror imidlertid at det som regel vil være mer realistisk å erstatte (a) og (b) med:

²⁾ Utgangspunktet bak formuleringen av forutsetningene (a) og (b) kan være det synspunktet at unormalt stor lønnsinntekt i forhold til bruttoinntekten i alminnelighet vil gi en eierinntekt som er unormalt liten, mens unormalt liten lønnsinntekt i forhold til bruttoinntekten i alminnelighet vil gi en eierinntekt som er unormalt stor.

³⁾ I vedlegg A er gitt bevis for (5), (6) og (7).

⁴⁾ Av ligningene (5) og (6) vil en lett kunne få det inntrykk at under de gitte forutsetninger vil lønnsnivået i S-næringene, målt i kroner og øre, bli lik lønnsnivået i K-næringene. Dette inntrykk er imidlertid ikke riktig. Alle størrelsene er målt i indekser. Et indekspoeng ved målingen av lønnsnivået i S-næringene vil representere like mange kroner og øre som et indekspoeng i K-næringene hvis og bare hvis de to lønnsnivåene er like på det tidspunktet som danner basis for indeksene.

(a*) Hvis eierinntekten i K-næringene hele tiden skal være lik sitt normalnivå, må forholdet mellom brutto eierinntekt¹⁾ i K-næringene og lønnsinntekten i K-næringene være konstant.

(b*) Hvis eierinntekten i S-næringene hele tiden skal være lik sitt normalnivå, må forholdet mellom brutto eierinntekt i S-næringene og lønnsinntekten i S-næringene være konstant.

Det settet av forutsetninger som består av (a*), (b*), (c) og (d) gir ikke grunnlag for å utlede ligninger som gir uttrykk for hvordan produktivitetsutviklingen og prisutviklingen for K-produkter påvirker lønnsutviklingen og prisutviklingen for S-produkter. For å kunne trekke slike slutninger skal vi i tillegg gjøre følgende forutsetninger:

(e) Volumet av K-næringenes bruk av S-produkter som vareinnsats er proporsjonal med volumet av produksjonen i K-næringene.

(f) Volumet av S-næringenes bruk av K-produkter som vareinnsats er proporsjonal med volumet av produksjonen i K-næringene.

(g) Hver næringsgruppes bruk av importert vareinnsats utgjør en fast andel av produksjonen i næringsgruppen.

(h) De netto indirekte skattene som betales av en næringsgruppe, utgjør en fast andel av bruttoinntekten (bruttoproduksjonsverdien) i næringsgruppen.

(i) Forholdet mellom prisnivået for K-produkter og importprisnivået holder seg konstant.

Vi skal la Z_K betegne produktiviteten i K-næringene, og vi skal la Z_S betegne produktiviteten i S-næringene. Vi skal fortsatt forutsette at en har valgt å måle produktivitet, priser og lønnsnivåer ved indekser som alle er satt lik 1 i en og samme basisperiode. Det kan vises at hvis en bruker slike indekser og hvis forutsetningene (a*), (b*) og (c)—(i) er tilfredsstillet, vil følgende ligninger gjelde når lønns- og prisutviklingen følger hovedkursen:²⁾

$$(8) \text{ Lønnsnivået i K-næringene} \\ = \frac{Z_K \cdot Z_S}{Z_K + h(Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for} \\ \text{K-produkter.}$$

$$(9) \text{ Lønnsnivået i S-næringene} \\ = \frac{Z_K \cdot Z_S}{Z_K + h(Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for} \\ \text{K-produkter.}$$

¹⁾ Med brutto eierinntekt mener vi her bruttoinntekt minus lønnskostnader, vareinnsatskostnader og indirekte skatter. Brutto eierinntekt inkluderer følgelig det beløpet som går med til dekning av kapitalslitet.

(10) Prisnivået for S-produkter

$$= \frac{Z_K - t(Z_K - Z_S)}{Z_K + h(Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for} \\ \text{K-produkter.}$$

Størrelsene h og t som forekommer i ligningene (8)—(10), er ikke-negative tall som er konstanter hvis forutsetningene (a*), (b*) og (c)—(i) er tilfredsstillet.³⁾

Sammenligner vi ligningssettet (8)—(10) med ligningssettet (5)—(7), ser vi at det er leddene $h(Z_K - Z_S)$ og $t(Z_K - Z_S)$ som gjør at de to ligningssettene er forskjellige. Hvis forholdene er slike at en finner det rimelig å forenkle (8)—(10) ved å se bort fra disse leddene, vil det ligningssettet som da framkommer være identisk med ligningssettet (5)—(7).

Vi regner ikke med at forutsetningene (a*), (b*) og (c)—(i), og dermed formlene (8)—(10), gir et helt korrekt bilde av forholdene i Norge i de senere årene. Det vil være rimelig å anta at hva som til enhver tid skal regnes som normal eierinntekt i en næringsgruppe, vil avhenge av en rekke forhold, bl. a. av hvor meget som er investert i næringsgruppen og av hvor store de samlede kostnader i næringsgruppen er.⁴⁾ Vi regner heller ikke med at normalnivået for forholdet mellom lønnsnivåene, bruken av vareinnsats, omfanget av de indirekte skattene og forholdet mellom prisnivået for K-produkter og importprisnivået nødvendigvis vil utvikle seg akkurat slik som beskrevet ved betingelsene (c)—(i). Det at ligningene (8)—(10) er utledet på grunnlag av forutsetninger som ikke er eksakt tilfredsstillet, betyr imidlertid ikke at disse ligningene er uten interesse. Vi kan se det slik at hovedkursen består av to komponenter, én komponent som gir uttrykk for hvordan hovedkursen ville ha vært hvis forutset-

²⁾ I vedlegg A er gitt bevis for (8), (9) og (10).

³⁾ Av vedlegg A går det fram hvilke forhold som er bestemmende for hvor store h og t er. Det går bl. a. fram av vedlegget at når K-næringene ikke bruker S-produkter som vareinnsats, er h lik 0, og når S-næringene bruker verken importvarer eller K-produkter som vareinnsats, er t lik 0.

⁴⁾ Vi vil presisere følgende: Sett at det var slik — hva det ganske sikkert ikke er — at det utelukkende er størrelsene brutto eierinntekt og lønnsinntekt det blir tatt hensyn til ved vurderingene av inntektsfordelingen. Selv i en slik situasjon er det på ingen måte gitt at forholdet mellom brutto eierinntekt og lønnsinntekt må holde seg konstant over tiden hvis eierinntekten på ethvert tidspunkt skal være lik det som på dette tidspunkt er normalnivået for eierinntekten.

ningene (a*), (b*) og (c)—(i) hadde vært tilfredsstillt, og en annen komponent som gir uttrykk for hvilke konsekvenser det har for hovedkursen at disse forutsetningene ikke er eksakt tilfredsstillt. Vi tror at prisutviklingen for K-produkter og produktivitetens utviklingen betyr betydelig mer for den første av disse komponentene enn for den andre. Hvis dette er riktig, gir ligningene (8)—(10) hovedtrekkene i den måten prisutviklingen for K-produkter og produktivitetens utviklingen påvirker hovedkursen.

På grunnlag av Nasjonalregnskapet for 1965 har vi regnet ut verdier for h og t.¹⁾ Setter vi disse verdiene inn i ligningene (8)—(10), får vi:

(8') Lønnsnivået i K-næringene

$$= \frac{Z_K Z_S}{Z_S + 0,13 (Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for K-produkter.}$$

(9') Lønnsnivået i S-næringene

$$= \frac{Z_K Z_S}{Z_S + 0,13 (Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for K-produkter.}$$

(10') Prisnivået for S-produkter

$$= \frac{Z_K - 0,16 (Z_K - Z_S)}{Z_S + 0,13 (Z_K - Z_S)} \cdot \text{Prisnivået for K-produkter.}$$

I situasjoner hvor ligningene (8')—(10') gir korrekt informasjon om hva som skjer hvis hovedkursen følges, gjelder bl. a. følgende: (i) Hvis hovedkursen følges, vil en heving i prisnivået for K-produkter bidra både til å heve lønningene og til å heve prisnivået for S-produkter. (ii) Hvis hovedkursen følges, vil en heving av produktiviteten i K-næringene bidra til å heve lønnsnivåene. (iii) Sett at produktiviteten i K-næringene stiger sterkere enn produktiviteten i S-næringene. Hvis hovedkursen hele tiden følges, vil en slik produktivitetens utvikling bidra til å heve prisnivået for S-produkter.

Konklusjonene (i)—(iii) er trukket på grunnlag av ligningene (8')—(10') og støtter seg dermed på de forutsetningene som danner grunnlaget for utledningen av disse ligningene. Prøveregninger vi har foretatt, viser imidlertid at det må gjøres betydelige endringer i forutsetningene om konklusjonene skal end-

¹⁾ Under disse utregningene har vi tatt utgangspunkt i den næringsinndelingen som ble nyttet i vår innstilling av 22. januar 1966. Jordbruket og skjermede næringer utenom jordbruket er regnet som S-næringer, mens de øvrige næringer er regnet som K-næringer.

res. På grunnlag av disse prøveregningene er vi av den oppfatning at bare ved å gjøre forutsetninger vi anser for urealistiske, kan en komme fram til ligninger som er inkonsistente med konklusjonene (i)—(iii).

7. Mekanismer som motvirker avvik fra hovedkursen.

Ifølge et synspunkt vi har gjort rede for i avsnitt 2, er etterspørselspress og autonome oppreguleringer de umiddelbare årsakene til de lønns- og prisøkinger som finner sted.

Hvorvidt det skal bli innenlandsk etterspørselspress, avhenger i betydelig utstrekning av forhold som påvirker hovedkursen for lønns- og prisutviklingen. (Eks.: Prisstigning på K-produkter — som endrer hovedkursen — kan føre til etterspørselspress i arbeidsmarkedet.) Men hvorvidt det blir etterspørselspress eller ikke, avhenger også av forhold som har liten eller ingen forbindelse med hovedkursen. (Myndighetenes kredittpolitikk kan være et eksempel på et slikt forhold.)

Også om de forholdene som påvirker de autonome oppreguleringene gjelder det at noen av dem påvirker hovedkursen, mens andre av dem ikke gjør det.

Blant annet fordi etterspørselspress og beslutninger om autonome oppreguleringer påvirkes av forhold som har liten eller ingen tilknytning til hovedkursen, vil den faktiske lønns- og prisutvikling avvike fra hovedkursen. Men et viktig trekk i det bildet vi har dannet oss av den økonomiske strukturen, er at det fins mekanismer som motvirker slike avvik.

Tar en opp problemet om hvorvidt det fins mekanismer som motvirker avvik fra hovedkursen, møter en følgende spørsmål: (i) Fins det mekanismer som motvirker at eierinntekten i K-næringene avviker fra sitt normalnivå? (ii) Fins det mekanismer som motvirker at eierinntekten i S-næringene avviker fra sitt normalnivå? (iii) Fins det mekanismer som motvirker at forholdet mellom lønnsnivået i S-næringene og lønnsnivået i K-næringene avviker fra sitt normalnivå?

De to siste spørsmålene ovenfor skal vi raske gjøre oss ferdige med. Når det gjelder spørsmål (ii), skal vi nøye oss med å registrere at slike mekanismer tydeligvis må eksistere siden lønnsandelen i S-næringene i år med «normale konjunkturer» holder seg nær sin trendverdi.²⁾ Når det gjelder spørsmål (iii), skal vi nøye oss med å registrere at foreliggende data viser at det tydeligvis må eksistere mekanismer som motvirker at for-

²⁾ Jfr. avsnitt 4.

holdet mellom lønnsnivåene i de to næringsgruppene avviker fra sitt normalnivå.¹⁾

Det gjenstår da å drøfte spørsmål (i).

Hvis utviklingen fører til at lønnsnivået i K-næringene kommer betydelig høyere enn det som svarer til hovedkursen, blir eierinntekten i næringsgruppen svært lav, dvs. næringenes konkurranseevne blir svak. I en slik situasjon vil arbeidsgivernes organisasjoner i sterk grad være motstandere av betydelige lønnsøkinger i K-næringene, samtidig som lønnsstakernes organisasjoner av frykt for arbeidsledighet kan ventes å moderere sine krav. Resultatet av et lønnsnivå i K-næringene som er betydelig høyere enn det som svarer til hovedkursen, vil derfor ofte bli at man en tid får en lønnsstigning i næringsgruppen som er svakere enn hva man ville ha fått om hovedkursen hele tiden ble fulgt. En slik svakere lønnsstigning vil selvsagt bidra til å redusere avviket mellom den faktiske utvikling og hovedkursen.

Hvis lønnsnivået i K-næringene ligger betydelig lavere enn det som svarer til hovedkursen, blir eierinntekten i næringsgruppen svært høy. En konsekvens av dette kan være at bedriftene i K-næringene ønsker å utvide produksjonen og derfor øker sin etterspørsel etter arbeidskraft så sterkt at en får et betydelig etterspørselsoverskott i arbeidsmarkedet. Dette etterspørselsoverskottet kan, kanskje særlig ved at det påvirker partenes standpunkter under tariffforhandlinger, bidra til en raskere lønnsøking i K-næringene. Stor eierinntekt i K-næringene vil også mer direkte motivere lønnsstakernes organisasjoner til å komme med krav om store lønnsforhøyelser. Resultatet av et lønnsnivå i K-næringene som er betydelig lavere enn det som svarer til hovedkursen, vil derfor ofte bli at man en tid får en lønnsøking i næringsgruppen som er sterkere enn hva man ville fått om hovedkursen hele tiden hadde blitt fulgt.²⁾ En slik sterkere lønnsstigning vil selvsagt bidra til å redusere avviket mellom den faktiske utvikling og hovedkursen.

Det som er sagt ovenfor, kan kanskje gi inntrykk av at vi mener at lønnsutviklingen

¹⁾ Vi viser til vår innstilling av 22. januar s. 17—18 som viser at det har vært en meget betydelig stabilitet i lønnsstrukturen i perioden 1952—1965. Se også analysen av den faktiske lønnsutvikling i Statistisk Sentralbyrå: Norges økonomi etter krigen (SØS nr. 12), s. 232—236, som gir det samme totalinntrykk når en bortser fra den relativt sterke lønnsstigning i jordbruk og skogbruk.

²⁾ Har lønnsnivået ligget svært meget lavere enn hva som svarer til hovedkursen, kan resultatet bli en såkalt «lønnseksplasjon». Jfr. i denne forbindelse utviklingen i Nederland for få år siden.

bestemmes nesten utelukkende av hvordan eierinntekten i K-næringene utvikler seg. Et slikt inntrykk er ikke riktig. Vi regner med at når den faktiske situasjon ikke avviker sterkt fra det hovedkursen tilsier, vil forholdene i S-næringene ofte få en dominerende innflytelse på lønnsutviklingen. Med det som er sagt ovenfor, har vi for øvrig ikke hatt til hensikt å gi noen fullstendig beskrivelse av forholdene på arbeidsmarkedet. Det vi har tatt sikte på, er å gjøre rede for de forhold i arbeidsmarkedet som bidrar til å motvirke avvik mellom hovedkurs og faktisk lønns- og prisutvikling. I en slik redegjøring vil etter vår oppfatning eierinntekten i K-næringene spille en sentral rolle.³⁾

Det går fram av hva vi har sagt at vi legger betydelig vekt på den rolle arbeidslivets organisasjoner spiller i de «mekanismene» som bidrar til å motvirke store avvik mellom faktisk utvikling og hovedkurs. Men helt avgjørende er denne rolle neppe. Vi regner med at uansett hvilken utvikling disse organisasjonene (eller myndighetene) prøver å få realisert, vil avvikene mellom faktisk utvikling og hovedkurs måtte ligge innen visse grenser. Vi tror at tilstrekkelig store avvik fra hovedkursen vil måtte føre til mangel på balanse både i arbeidsmarkedet og i produktmarkedet, og vi tror at denne mangelen på balanse vil utløse avvikskorrigerende mekanismer uavhengig av hvordan organisasjonene opptrer. De avvikskorrigerende mekanismene som gjør seg gjeldende under slike forhold, vil imidlertid ikke i særlig grad tre i funksjon så lenge arbeidslivets organisasjoner opptrer som beskrevet ovenfor.

Den faktiske lønns- og prisutvikling påvirkes også av myndighetenes politikk. Det kan tenkes at det føres en slik politikk at avvikene fra hovedkursen blir relativt små. I så fall utløses ikke den korrigerende mekanisme som er knyttet til organisasjonenes reaksjon på eierinntekter som avviker fra normalnivåene.

8. Det lønns- og prispolitiske spillerommet.

Myndighetene kan påvirke lønns- og prisutviklingen. Det vil som oftest være mulig for dem uten store vanskeligheter å føre en politikk som gir avvik fra hovedkursen så

³⁾ NAF hevder i sine kommentarer: «Det er ikke vårt inntrykk at avvikelser fra «normalnivået» påvirker lønnsoppgjørene slik som beskrevet . . . i innstillingen med det resultat at «normalnivået» gjenopprettes. Man må snarere forutsette at det er meget små muligheter for å avvike fra den alminnelige lønnsøking selv om konjunktursvingningene medfører betydelig fall i eierinntektene.»